

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ»

Назаренко К. С.

*Аспірантка кафедри медіа-комунікацій соціологічного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

Стаття присвячена з'ясуванню дефініцій поняття «соціальна відповідальність» у науковому дискурсі. Виявляється специфіка визначення соціальної відповідальності у таких галузях знання як соціологія, філософія, психологія, право, економічна наука. Більш докладно розглядається соціологічний аспект відповідальності. Визначається, що соціальна відповідальність передає характер функціонування суспільних відносин, є результатом процесу взаємодії соціальних суб'єктів. У статті пропонується авторське визначення поняття.

Статья посвящена выяснению дефиниций понятия «социальная ответственность» в научном дискурсе. Выявляется специфика понятия социальной ответственности в таких областях знания как социология, философия, психология, право, экономическая наука. Более подробно рассматривается социологический аспект ответственности. Определяется, что социальная ответственность передает характер функционирования общественных отношений, является результатом процесса взаимодействия социальных субъектов. В статье предлагается авторское определение понятия.

The Article is devoted to clarify the definitions of the concept of "social responsibility" in the scientific discourse. It reveals the specifics of the concept of social responsibility in the areas of knowledge of sociology, philosophy, psychology, law, economic science. More detail the sociological aspect of responsibility. It determined that social responsibility reports the functioning of public relations is the result of the interaction of social subjects. In the article the author's definition of the concept.

Ключові слова: відповідальність, соціальна відповідальність..

Постановка проблеми. Коли існує проблема збереження стабільності сучасного українського суспільства, коли соціум шукає відповіді на різноманітні питання, коли є потреба у суспільному діалозі, особливої актуальності набуває проблема соціальної відповідальності. Вивчення проблеми соціальної відповідальності відрізняється новизною та потребує дослідження. Для нашого дослідження виявляється необхідним розглянути теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «соціальна відповідальність», яке має широке семантичне поле та застосовується в різноманітних сферах суспільного життя. Не дивлячись на розмаїття підходів до визначення цього поняття у різноманітних галузях наукового знання, дослідження окремих точок зору цієї категорії залишається не з'ясованим та потребує деталізації.

Мета даної статті полягає у визначенні змісту поняття «соціальна відповідальність» та його специфіки у соціологічному контексті.

Аналіз досліджень і публікацій з теми. Дослідженням різноманітних аспектів проблем соціальної відповідальності займалися представники різних сфер наукового знання. Загальну теоретико-методологічну базу сформували західні вчені Т. Адорно, К.-О. Апель, М. Вебер, Ю. Габермас, Е. Гідденс, Е. Дюркгейм, Г. Йонас, Е. Левінас, К. Ясперс та ін.; вітчизняні науковці А. Андющенко, Є. Головаха, О. Безрукова, В. Канке, І. Косуля, О. Куценко, Б. Нагорний, І. Рябець, О. Плахотний, В. Сперанський, Л. Хижняк, М. Шульга, А. Яцеленко та ін.

Поняття «соціальна відповідальність» має широке семантичне поле та застосовується в різноманітних сферах суспільного життя. У науковому знанні зміст поняття соціальної відповідальності визначають дослідники різноманітних галузей, таких як соціологія, філософія, психологія, право, економічна наука, педагогіка, теорія медіа-комунікації тощо та характеризують поняття з різних позицій. Для детального з'ясування дефініцій концепту, перш за все розглянемо значення поняття «відповідальність».

Латинське слово «responsabilitas», що у перекладі означає «відповідальність», стало основою для аналогів у багатьох сучасних мовах. Так, в англійській мові «responsibility» має наступне значення: 1. Можливість виконання зобов'язання або обов'язку; якість, що є показником надійності та довіри. 2. Елемент державного управління, відповідальність за щось, певні зобов'язання перед іншими. 3. Борг зробити щось, а також моральне зобов'язання вести себе коректно по відношенню до або щодо будь-якої особи або предмета. Коли людина має відповідальність перед кимось, наприклад людина у владі або батьки перед дітьми [1].

Щодо етимології українського варіанту слова «відповідальність», воно походить від слова «відати», тобто «знати» — праслав'янського «věděti» (знати) та давньоруського «вѣдѣти», від якого

походять наступні слова: відати, відповідати, відповідальний, відповідь, відповісти і т. д. Іменник «відповідальність» утворений від прикметника «відповідальний» [2, с. 394]

Новий тлумачний словник української мови дає наступне визначення: «Відповідальність — 1. Покладений на когось або взятий на себе обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за чиїсь дії, вчинки, слова. Притягати до відповідальності — вважаючи когось винним, вимагати звіту за його вчинки (перед судом, органами влади і т. ін.) 2. Серйозність, важливість справи, моменту тощо» [3, с. 439]

У словникові С. І. Ожегова міститься наступне значення слова: «Відповідальність — Необхідність, обов'язок відповідати за свої дії, вчинки, бути відповідальним за них» [4, с. 337].

З'ясувавши значення поняття у словниках англійської, української та російської мови, ми виявили, що говорячи про відповідальність, мається на увазі виконання певних зобов'язань у будь-якій діяльності чи у правовому полі, говориться про обов'язки людини перед кимось, необхідне виконання якогось боргу. Проте, на нашу думку, поняття «відповідальність» не обмежується лише певним «боргом» людини. Можемо припустити, що концепт дещо інший, а саме, відповідальність — це здатність або можливість відповідати. При цьому, у контексті поняття «соціальна відповідальність» — це здатність (можливість) відповідати за те, що має відношення до життя людей та їх відносин у суспільстві.

Поняття соціальна відповідальність, знаходячись у певному контексті наукового дискурсу, виявляється досить багатограним. Спробуємо розглянути його грані більш докладно.

Найбільш дискусійне і глибоке осмислення поняття можна зустріти у дослідженнях філософії. Відповідальність є одвічною філософською проблемою, яку намагались вивчити ще античні філософи. Розгляд поняття «відповідальність» був спрямований на аналіз взаємозв'язку суспільства та особистості, на вивчення устрою держави, на дослідження сфер моралі і права. У філософії поняття «відповідальність» має декілька граней: відповідати за щось (діяльність людини) і відповідати перед кимось (перед іншими людьми, суспільством тощо). Звертається увага на осмислення проблеми «обов'язок — свобода». Філософські роздуми на тему «необхідне — вільне» є одними з головних проблемних питань наукового знання. Отже, категорія «відповідальність» стоїть поряд з категорією «свобода».

Філософ Ганс Йонас, автор твору «Принцип відповідальності», говорить про нагальну потребу в етиці відповідальності, що зумовлено науково-технічним прогресом. Передмова до книги починається так: «Остаточно розкутий Прометей, якому наука надає не знані досі ще сили, а економіка — нечувана стимулю, закликає до етики, щоб через добровільне підкорення їй приборкати свою могутність, аби ця могутність не обернулася для людини лихом» [5, с. 7].

Автор розглядає «відповідальність» як обов'язок переосмислити питання про відношення між буттям і належністю, глибоко осмислити проблему обов'язку людини у бутті. Нова етика майбутнього — вимір відповідальності, де сфера безпосередніх стосунків індивідів поступається сфері колективної діяльності. Також відповідальність розглядається як концепція збереження людини, природи, майбутнього.

Найчастіше поняття «відповідальність» зустрічається у юриспруденції. В правовій науці проблема відповідальності є однією з найголовніших, поняття є основоположним, має догматичний характер. Правове тлумачення поняття описується як форма примусу, міра покарання, зобов'язання. У сфері права відповідальність має дві грані: за виконання правових норм та за їх порушення. Це важливий елемент правового регулювання, засіб забезпечення виконання правових норм та профілактики правопорушень, а також стимул до правомірної поведінки індивідів. Категорія «відповідальність» стоїть поряд з категорією «покарання». В монографії «Правова відповідальність як вид соціальної відповідальності та шляхи її забезпечення» автор Д. І. Бернштейн трактує правову відповідальність як вид соціальної відповідальності та обов'язок дотримуватись правових норм, слідувати їм, обирати у їх рамках найбільш раціональний варіант поведінки.

Юридичну відповідальність розподіляють на адміністративну, деліктну, дисциплінарну, кримінальну, матеріальну. Поняття адміністративна відповідальність має наступне визначення: «Самостійний вид юридичної відповідальності фізичних та юридичних осіб, встановлений законодавчими актами з метою захисту прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів організації, держави, охорони природних ресурсів, всіх форм власності, охорони державного та громадського порядку і безпеки, порядку управління» [7, с. 14]. Щодо інших видів відповідальності, опишемо їх більш коротко: деліктна — відповідальність особи за шкоду, завдану неправомірними рішеннями чи діями; дисциплінарна — застосовуються до порушників трудової дисципліни; кримінальна — правовий наслідок вчинення особою злочину, що полягає, як правило, в застосуванні до цієї особи кримінального покарання; матеріальна — обов'язок відшкодувати в установленому законом порядку й розмірі шкоду [7, с. 97, 112, 212, 226].

Щодо наукових дефініцій, прийнятих в економіці, відповідальність розглядають як зобов'язання юридичних осіб (підприємств, організацій, установ) відповідати за свої дії. Категорія «відповідальність» стоїть поряд з категорією «зобов'язання». Економічний енциклопедичний словник містить тлумачення поняття «відповідальність» з економічної точки зору: «Відповідальність

економічна — система правил, встановлених державою для юридичних і фізичних осіб, різних ланок органів державного управління та місцевого самоврядування з метою недопущення конфліктності їхніх інтересів, у т. ч. через відшкодування заподіяних збитків тощо». [8, с. 107]. Серед основних сфер реалізації принципів відповідальності підприємствами виділяють наступні: «1) дотримання зобов'язань перед партнерами і працівниками; 2) виконання зобов'язань перед бюджетом; 3) дотримання правил взяття на облік і ведення готівки; 4) відповідальність за приховування виручки в іноземній валюті; 5) дотримання дисципліни щодо обов'язкових платежів до державних позабюджетних фондів; 6) дотримання вимог податкового законодавства; 7) відповідальність за якість і безпеку товарів (послуг, робіт); 8) дотримання стандартів; 9) відповідальність у сфері будівництва; 10) відповідальність за використання земель та інших природних ресурсів; 11) відповідальність за порушення митних правил і процедур; 12) відповідальність за шкоду, заподіяну працівниками підприємства та ін.» [8, с. 107].

У контексті соціальної відповідальності економічна наука приділяє увагу вивченню взаємовідносин бізнесу та суспільства. Активно досліджується такий важливий аспект діяльності бізнесу, як «корпоративна соціальна відповідальність». Поняття пов'язано з вирішенням актуальних проблем суспільства представництвами бізнес-структур, розвитком трудових відносин і покращенням умов праці, а також благодіяльністю та спонсорством.

«Корпоративна соціальна відповідальність — це система добровільних взаємовідносин між працівником, роботодавцем та суспільством, що направлена на вдосконалення соціально-трудових відносин, підтримку соціальної стабільності в трудовому колективі і навколишньому співтоваристві, розвиток соціальної і природоохоронної діяльності на національному та міжнародному рівнях» [9, с. 11].

Корпоративна соціальна відповідальність активно вивчається в економічній науці, а також є елементом PR-практики. Концепція широко застосовується у сфері бізнесу, зокрема у сфері медіа-бізнесу та має два вектори розвитку: 1) добровільні дії та прагнення вирішувати актуальні проблеми суспільства, доброчинність, спонсорство; 2) трудові відносини, забезпечення належними умовами праці співробітників.

Відповідальність у психології розглядається як характеристика особистості. Специфіка психологічного аспекту відповідальності зумовлена поведінкою людини та пов'язана з її почуттями і відчуттями. Категорія «відповідальність» стоїть поряд з категорією «особистість». «Відповідальність — здатність особистості розуміти відповідність результатів своїх дій поставленим цілям, визнаним у суспільстві або колективі нормам, у результаті чого виникає почуття співучастності в спільній справі, а при невідповідності — почуття невиконаного обов'язку; готовність індивіда визнати, що він сам є причиною наслідків власної поведінки і діяльності» [10, с. 34].

У психологічному словникові поняття тлумачиться як усвідомлення людьми своїх обов'язків перед суспільством, значення вчинків і діяльності. Відповідальність розглядається як відповідь особистості на вимоги суспільства, виступає як засіб зовнішнього контролю, а також як засіб внутрішнього контролю — готовність і схильність особистості свідомо діяти на свій розсуд. «У розумінні відповідальності як якості особистості виділяють такі компоненти: а) чітке знання особистістю своїх конкретних обов'язків, значущих для неї і суспільства; б) прийняття цих обов'язків, позитивне переживання особистістю свого ставлення до них, прагнення до їх виконання; в) реалізація прийнятих обов'язків у конкретних діях, поведінці, вчинках; г) здатність особистості контролювати свої дії, поведінку, встановлювати відхилення від програми, що реалізується, від заданої та вносити відповідні корективи в план діяльності чи поведінки» [10, с. 39-40].

Відповідальність означає чітке розумінням індивідом своїх обов'язків перед суспільством. Грані відповідальності характеризуються з двох позицій: суспільства та внутрішнього світу людини. «У першому випадку відповідальність відображає підзвітність особистості за реалізацією вимог суспільства (або його інститутів) з наступними застосуванням санкцій в залежності від ступеня провини чи заслуг, тобто виступає як засіб зовнішнього контролю і зовнішньої регуляції діяльності особистості. У другому випадку відповідальність відображає відношення до всього самої особистості, її схильність, готовність здійснювати належне, тобто виступає як засіб внутрішнього контролю (самоконтролю) і внутрішньої регуляції (саморегуляції) діяльності особистості, оскільки вона виконує все на свій розсуд, свідомо і добровільно» [11, с. 273-274].

Загальнотеоретичні дослідження психології щодо категорії відповідальність глибоко досліджують проблему з різноманітних її ракурсів.

Отже, поняття соціальної відповідальності знаходиться у рамках вивчення багатьох наук, та перш за все дослідження є важливим у загальносоціологічному вимірі. Ми виявили специфіку розгляду поняття у різних сферах наукового знання, у контексті викладеного, спробуємо зосередитися на специфіці соціологічного аспекту відповідальності, який вважаємо фундаментальним по відношенню до інших.

Категорія «відповідальність» стоїть поряд з категорією «взаємодія». У словникові суспільних наук, поняття відповідальність трактується так: «Відповідальність — філософсько-соціологічне поняття, що відображає об'єктивний, історично конкретний характер взаємовідносин між особистістю,

колективом, суспільства, з точки зору свідомого здійснення наданих до них взаємних вимог ... Сприйняті індивідом зовнішні вимоги, які йому висуває суспільство, клас, даний колектив, стають внутрішньою мотивацією його відповідальної поведінки, регулятором якого служить совість. Формування особистості припускає виховання у неї відчуття відповідальності, яка стає її властивістю» [12, с. 275].

На погляд вченого Н. М. Аль-Ані відповідальність слід розуміти як «обов'язок тримати відповідь як перед самим собою, так і перед іншими людьми, соціумом і всією дійсністю в цілому за всі наслідки своїх дій, що представляють собою різні його реакції на всі ті виклики, які кидає йому навколишня дійсність» [13, с. 182-187]. Науковець називає відповідальність особливою формою людського існування, спроможністю вибіркового і свідомого впливу на навколишню дійсність з обов'язковим урахуванням всіх можливих наслідків впливу та безумовною готовністю відповідати за ці наслідки.

У широкому розумінні поняття «соціальна відповідальність» трактується як обов'язок і готовність соціального суб'єкта відповідати за свої дії та їхні наслідки. Поняття можна розглядати і як активну життєву позицію особистості, що сформована на основі соціокультурного досвіду людини, і як засіб підтримання цілісності суспільства, і як дії, що направлені на розвиток соціуму.

Змістовне та предметне тлумачення даного поняття представлено в енциклопедичному соціологічному словникові за редакцією Г. В. Осипова: «Соціальна відповідальність — це елемент взаємодії між індивідами, індивідом і колективом, індивідом і суспільством, між організаціями і так далі. В залежності від форми, у якій проявляються об'єктивні відносини і норми, що їх регулюють, розрізняють відповідальність юридичну, економічну, моральну, політичну. У більш широкому сенсі соціальна відповідальність виступає як певні очікування навколишнього соціального середовища по відношенню до осіб, громадським органам, з одного боку, і усвідомлення ними свого обов'язку перед суспільством, колективом, індивідом — з іншого. У цьому сенсі відповідальність виникає на основі спеціальних норм і реалізується як через форми соціального контролю (громадська думка, статут, закон), так і через розуміння своєї суспільної ролі відповідальними суб'єктами» [14, с. 504]. У наведеному визначенні соціальний суб'єкт відповідальності представляється у широкому розумінні, у той час як в інших джерелах поняття соціальної відповідальності частіше співвідноситься лише з діями особистості.

На наш погляд, найбільш повне змістове та предметне тлумачення даного поняття наводять автори словника-довідника «Соціологія: терміни, поняття, персоналії»: «Соціальна відповідальність — ступінь відповідності дій соціальних суб'єктів (особистостей, соціальних груп, спільнот, держави) взаємним вимогам, діючим правовим та іншим соціальним нормам, загальним інтересам; виступає засобом підтримання цілісності суспільства, суспільної злагоди, соціальної інтеграції» [15, с. 42]. У наведеному визначенні соціальний суб'єкт відповідальності постає у широкому розумінні, у той час, як в інших джерелах поняття соціальної відповідальності співвідноситься лише з діями особистості.

Кожна особистість є важливою складовою системи суспільних відносин. Дослідник О. Плахотний у праці «Проблема соціальної відповідальності» зазначає, що соціальна відповідальність є проявом зв'язку та взаємної залежності особистості та суспільства. Необхідність відповідальності пояснюється суперечливим характером відносин, тобто існує відповідальність як особистості перед суспільством, так і суспільства перед особистістю. На думку О. Плахотного саме взаємодія людей і можливість вільного вибору визначає проблему відповідальності. Автор зазначає, що «відповідальність» постає у двох різних формах, де перша — це відповідальність як реакція суспільства на поведінку індивіда, а друга — відповідальність як система відповідей індивіда на вимоги суспільства. Індивід співвідносить свої рішення та дії з суспільними вимогами та інтересами.

Глибоке дослідження проблеми соціальної відповідальності у контексті соціології належить О. А. Безруковій. Дослідниця визначення поняття таким чином: «Соціальна відповідальність — це властивість (стан) акторів різного рівня, яка, актуалізуючись певним чином залежно від сприйняття ситуації, в якій перебуває актор, змушує брати на себе зобов'язання щодо інших акторів, подій, об'єктів, процесів, умов життєдіяльності, соціального й природного оточення» [16, с. 12].

Автор розділяє соціальну відповідальність і відповідальність соціуму, однак додає, що розходження дуже тонке. А саме, О. А. Андрющенко зазначає, що коли говориться про «соціальну відповідальність», у якості суб'єкта відповідальності виступають організації, окремі спільноти, а предметом є проблеми соціуму, соціальні потреби. Коли ж говориться про «відповідальність соціуму», суб'єктом виступає сам соціум, що має атрибуцію відповідальності за людей, з яких і складається цей соціум [16, с. 12-13].

Сутність поняття соціальної відповідальності полягає у вираженні відносин між особистістю та суспільством. Своє визначення наводить соціолог І. Ю. Косуля: «Під соціальною відповідальністю доцільно розуміти відповідальність будь-якого соціального суб'єкта перед суспільством за наслідки своїх дій, що мають соціальний характер в будь-якій сфері життєдіяльності (політичній, економічній, екологічній, трудовій, сімейній тощо) [17, с. 185]. Варто зазначити, що це поняття характеризує взаємозв'язок особистості та суспільства. У той же момент, особисту відповідальність варто

розглядати як виражену позицію соціального суб'єкта відносно до суспільства. Це є наслідком прояву вимог суспільства до особистості взяти на себе відповідальність за дії.

Кожна особистість є важливою складовою системи суспільних відносин. Соціальна відповідальність як соціологічна категорія має тісний зв'язок з такими факторами як економічний, політичний, культурний розвиток суспільства. А. А. Яценко вказує, що «Соціологія пов'язує відповідальність з такими факторами: просоціальною поведінкою, спрямованою на благополуччя інших людей; відповідальністю перед народом і нацією у політичній, економічній, соціальній та культурній сферах» [18, с. 107]. Наявність високого рівня соціальної відповідальності говорить про зрілість соціуму та його прогрес.

А. І. Андрющенко розглядає соціальну відповідальність як самостійний вид відповідальності з притаманними йому рисами. «Соціальна відповідальність виступає як механізм взаємозалежності соціальних суб'єктів, що займають різні статусні позиції у соціальній ієрархії» [18]. Автор зазначає, що в основі формування соціальної відповідальності лежить взаємодія інтересів соціальних суб'єктів, які можуть суперечити один одному. Окремо дослідниця розглядає і поняття соціальної відповідальності особистості. «Соціальну відповідальність особистості можна визначити як системну соціальну якість, у якій віддзеркалюється і реалізується рівень її соціальності, тобто глибина і повнота зв'язків особистості з соціумом, міра прийняття соціально-значущих потреб суспільства як особисто цінних, визнання їх пріоритетності перед груповими, клановими, розуміння своєї особистої відповідальності за соціальні наслідки своєї діяльності, поведінки». Автор підкреслює, що це системна, соціальна якість особистості, яка визначає особливості і свідомості, і діяльності.

Поняття соціальна відповідальність використовується у різних сферах та формах і є багатогранним. Соціальна відповідальність виникає та реалізується як аспект суспільних відносин та як соціальний феномен. Наприклад, можна виділити наступні типи відповідальності: колективна та індивідуальна, де перша — це відповідальність суспільства в цілому, а друга означає відповідальність кожного індивіда окремо. Якщо говорити про соціальну відповідальність окремих груп, у якості приклада можна навести соціальну відповідальність бізнесу або корпоративну відповідальність. Під цим поняттям розуміється добровільне соціальне зобов'язання, яке бере на себе підприємство або власники бізнесу, з ціллю задоволення різноманітних суспільних інтересів. І все ж таки це добровільний акт, допомога у вирішенні соціальних проблем не є обов'язковою та повністю залежить від бажання чи рішення представників бізнесу взяти на себе відповідальність перед соціумом. Якщо ж говорити про соціальну відповідальність окремого інституту, це не добровільний прояв, а обов'язковий. Від її наявності чи відсутності залежать перспективи розвитку суспільства.

Формування соціальної відповідальності є результатом процесу взаємодії соціальних суб'єктів, де вона відіграє головну роль у виконанні тих чи інших загальноприйнятих норм, різноманітних вимог та очікувань. При цьому засвоєні соціальні норми, які забезпечують упорядкованість та регулярність взаємодії, стають основою для мотивації відповідальної поведінки. Тобто соціальна відповідальність передає характер функціонування взаємодії між суспільством та індивідом. На основі цього процесу формується система суспільних відносин.

Соціальна відповідальність є важливим аспектом процесу засвоєння індивідом системи знань, норм і цінностей, які надають йому можливість функціонувати у суспільстві, бути включеним у соціальні зв'язки. Е. Гідденс, зазначає, що слідування нормам будь-якою людиною визначається тим, що вони засвоюються індивідами у процесі соціалізації і саме тому слідування таким правилам стає звичним і не завжди усвідомленим: «Соціалізація є основним способом передачі культурних цінностей від покоління до покоління» [20, с. 37]. Як норми, так і цінності можуть визначати більшу чи меншу міру обов'язків індивідів при виконанні дій. Отже, соціальна відповідальність є важливим аспектом процесу соціалізації.

Соціальний суб'єкт (особистість, соціальні групи, спільноти) у процесі взаємодії відповідає вимогам суспільства, беручи на себе виконання певних ролей. Якщо діяльність індивіда організована так, що, здійснюючи її, він отримує можливість більш повно включитися в систему суспільних відносин, зробити «новий крок» на шляху свого руху в цій системі, можна розраховувати на формування у нього й певних суспільно значущих властивостей. Тобто діяльність повинна бути організована так, щоб її виконання розкривало перед кожною людиною перспективу розвитку в системі суспільних відносин. Поведінка індивіда буде відповідальною, якщо вона не буде обмежувати інтереси та права інших. Соціальна відповідальність є важливим аспектом виконання соціальним суб'єктом певної ролі та відповідності його дій суспільним очікуванням.

Отже, соціальна відповідальність полягає у вираженні відносин між особистістю та суспільством. З оглядом на вище зазначене, пропонуємо своє визначення поняття «соціальна відповідальність». Соціальну відповідальність розуміємо як виконання відповідних загальноприйнятих соціальних норм дій, що характеризується формуванням відповідального ставлення у взаємовідносинах між будь-яким соціальним суб'єктом та суспільством. Тож соціальна відповідальність являється ключовим фактором реалізації взаємовідносин між особистістю та суспільством, що ґрунтується на виконанні обов'язків соціальних суб'єктів перед соціумом.

Висновки. В умовах кардинальних трансформацій сучасного українського суспільства проблема соціальної відповідальності потребує глибокого аналізу. Наша робота є спробою з'ясувати теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «соціальна відповідальність». Поняття соціальна відповідальність з точки зору соціологічного аналізу розглядається як фактор соціальної взаємодії, що характеризується формуванням відповідального ставлення та ґрунтується на відповідності дій будь-яких соціальних суб'єктів взаємним вимогам. Продовження нашого дослідження стане корисним для подальшого соціологічного аналізу проблеми соціальної відповідальності у контексті мас-медіа.

Література:

1. Oxford English Dictionary. The word «responsibility» ; [пер. з англ. авторськ.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.oed.com/view/Entry/163862?redirectedFrom=responsibility#eid>
2. Етимологічний словник української мови : У 7-ми т. — Київ : «Наукова думка», т. 1, 1982. — 631 с.
3. Новий словник української мови : У 4-х т. — Київ : «Аконіт», т. 1, 1998. — 910 с. : С. 439
4. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов ; [Под ред. Н. Ю. Шведовой]. — 20-е изд., стереотип. — М. : «Русский язык, 1988. — 750 с.
5. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. / Г. Йонас ; [пер. з нім.]. — К. : Лібра, 2001. — 400 с.
6. Бернштейн Д. И. Правовая ответственность как вид социальной ответственности и пути ее обеспечения: монографія. / Д. И. Бернштейн. — Ташкент : Издательство «Фан», 1989. — 144 с.
7. Юридичний словник / [за редакцією В. Г. Гончаренка]. — Ю.: К. : «Форум», 2005. — 473 с.
8. Мочерний С. В. Економічний енциклопедичний словник / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій ; [За ред. С. В. Мочерного]. — У 2 т. Т. 1 / . — Львів: Світ, 2005. — 616 с.
9. Кричевский Н. А. Корпоративная социальная ответственность / Н. А. Кричевский, С. Ф. Гончаров . — М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2007. — 216 с.
10. Приходько Ю. О. Психологічний словник-довідник : Навч. Посіб. / Ю. О. Приходько, В. І. Юрченко . — К. : Каравела, 2012. — 328 с.
11. Психологічний словник / [Авт.-уклад. : В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова]. / [За ред. Н. А. Побірченко]. — К. : Наук. світ, 2007. — 274 с.
12. Словарь общественных наук / [Авторы составители : Подольская Е. А., Погорелый Д. Е., Лихвар В. Д]. — Ростов н/Д. : «Феникс», 2006. — 475 с.
13. Аль-Ани Н. М. Ответственность и ее классическая и неклассическая парадигмы / Н. М. Аль-Ани / Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук: сб. науч. тр. — № 7-1. — М. : Научно-информационный издательский центр и редакция журнала «Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук», 2014. — С. 182-187.
14. Энциклопедический социологический словарь / [Общая редакция академика РАН Осипова Г. В.]. — М, 1995. — 940 с.
15. Соціологія: терміни, поняття, персоналії : навч. словник-довідник / [укладачі : В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хома та ін]. / [За заг. ред. В. М. Пічі]. — 2-ге вид., стереотип. — Львів: «Новий Світ — 2000», 2004. — 480 с.
16. Безрукова Ольга Анатоліївна. Соціальна відповідальність в сучасному українському суспільстві: соціологічна концептуалізація та досвід емпіричного дослідження / Ольга Анатоліївна Безрукова, Класич. приват. ун-т. — Запоріжжя : Б.в., 2015. — 36 с.
17. Косуля И. Ю. «Социальная ответственность»: подходы к определению и анализу понятия / Косуля И. Ю. : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/1-2014/12.pdf>
18. Яценко А. А. Аналіз поняття «відповідальність» у гуманітарних науках / А. А. Яценко. — : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ipv.org.ua/data/works/1_2011.pdf
19. Соціальна відповідальність: теоретико-методологічний аспект аналізу / А. І. Андрющенко, І. М. Рябець / Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна . — N844 : Соціологічні дослідження сучасного суспільства — 2008. — с. 133-135
20. <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/4782>
21. Гидденс Э. Социология / Энтони Гидденс ; при участии К. Бердсолл : пер. с англ. — Изд. 2-е, полностью перераб. и доп. — М. : Едиториал УРСС, 2005. — 632 с.